

**Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir
darbo ministerijai**
(Siunčiama elektroniniu paštu)

2026-10-21 Nr. ZTOK-10-01

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ PLĖTROS ĮSTATYMO PAKEITIMO PROJEKTO

Žmogaus teisių organizacijų koalicija (toliau – ŽTOK), susipažinusi su svarstoma Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo pakeitimo projekto darbo redakcija, vertina pastangas aiškiau reglamentuoti NVO statusą, konsultavimosi su sektoriumi ir jo finansavimo mechanizmus. Tačiau atkreipiame dėmesį, kad kai kurios nuostatos gali sukurti neproporcingas kliūtis nacionaliniu lygmeniu žmogaus teisių apsaugą, advokaciją, interesų atstovavimą ir strateginį bylinėjimąsi vykdančių organizacijų dalyvavimui viešojoje politikoje.¹

ŽTOK siūlo reguliavimą tikslinti taip, kad nacionalinio masto veikla nebūtų sutapatinama vien su fiziniu organizacijos tinklu ar paslaugų prieinamumu savivaldybėse, o skėtinių organizacijų įtraukimas neapribotų kitų kompetentingų NVO dalyvavimo konsultacijose.

1. Dėl nacionaliniu mastu veikiančios NVO sampratos ir kriterijų

Projekte numatomi kriterijai, susiję su veikla bent pusėje Lietuvos savivaldybių, nuolatine teritorine infrastruktūra, darbuotojų ar savanorių tinklu ir padaliniais. Toks modelis gali būti tinkamas plataus masto paslaugų teikimo ar pagalbos organizacijoms, tačiau neapima kitų nacionalinio poveikio būdų. Nacionalinio lygmens teisėkūros iniciatyva, strateginis bylinėjimasis ar žmogaus teisių stebėsena gali reikšmingai paveikti visos valstybės reguliavimą net ir tada, kai organizacija neturi nuolatinių padalinių daugumoje savivaldybių.

Be to, projekto formuluotė „atitinka šiuos kriterijus“ neleidžia pakankamai aiškiai suprasti, ar kriterijai būtų taikomi visi kartu, ar alternatyviai. Jei jie būtų kumuliatyvūs, kyla didelė dalies specializuotų, nacionaliniu lygmeniu veikiančių NVO nepagrįsto nepripažinimo rizika.

Siūlome aiškiai nustatyti alternatyvius nacionalinio masto veiklos pagrindus: a) pakankamai plačią paslaugų ar pagalbos teritorinę aprėptį; arba b) nuoseklią nacionalinio lygmens advokaciją, viešosios politikos formavimą, teisėkūrą, žmogaus teisių gynimą, strateginį bylinėjimąsi ar visuomenės grupių interesų atstovavimą. Pastaroji veikla turėtų būti įrodoma organizacijos ataskaitomis, pateiktais pasiūlymais, dalyvavimu procesuose ar kitais objektyviais veiklos duomenimis, nereikalaujant fizinio padalinių tinklo.

¹ Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo pakeitimo projekto darbo redakcija, 2, 4 straipsniai ir naujojo straipsnio dėl nacionalinio masto NVO projektas (2026-08-27).

2. Dėl NVO nepriklausomumo ir skėtinių organizacijų vaidmens

Siūlomame naujame straipsnyje nacionalinio masto NVO apibūdinamos ir per indėlį į „valstybės tikslų įgyvendinimą“. Tokia sąlyga kelia papildomą neapibrėžtumą: nepriklausomos NVO teisėtai gali kritikuoti valstybės pasirinktus prioritetus, siūlyti jų keitimą ar teisme ginčyti institucijų sprendimus. Valstybės politikos palaikymas neturėtų tapti organizacijos statuso ar veiklos pripažinimo kriterijumi. Rekomenduojame šią formuluotę pakeisti nuoroda į „viešojo intereso gynimą ir demokratinės visuomenės poreikių tenkinimą“.

Taip pat siūloma nacionalinės skėtinės NVO samprata neturėtų priklausyti vien nuo to, ar kiekviena jos narė atitinka nacionalinei NVO taikomus kriterijus. Skėtinė organizacija gali vykdyti nacionalinę advokaciją, vienydama regionines ir vietos organizacijas. Priešingu atveju būtų dirbtinai susiaurinta sektoriaus atstovavimo įvairovė.²

3. Dėl tiesioginio dalyvavimo konsultacijose garantijų

Siūlomas 4 straipsnio 3 dalies konsultavimosi modelis, akcentuojantis nacionalines skėtines NVO ir NVO tarybą, turėtų būti papildytas aiškia nuostata, kad konsultacija su šiomis struktūromis nėra pakankamas pagrindas atsisakyti įtraukti kitas konkrečioje srityje kompetentingas organizacijas, ypač tiesiogiai su sprendimo paveikiamomis visuomenės grupėmis dirbančias ar joms atstovaujančias NVO.

Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 7 straipsnyje konsultavimasis su visuomene siejamas su realia galimybe daryti įtaką teisėkūros sprendimams. Europos Komisijos rekomendacija (ES) 2023/2836 pabrėžia plačių, prieinamų ir nediskriminacinių dalyvavimo procesų būtinybę bei įvairesnių pilietinės visuomenės organizacijų įtraukimą.³⁴

Siūlome į 4 straipsnio 3 dalį įrašyti:

„Konsultavimasis su nacionalinio masto ar skėtinėmis nevyriausybiniomis organizacijomis ir (ar) Nevyriausybinių organizacijų taryba nepanaikina pareigos sudaryti galimybę dalyvauti konsultacijose kitoms atitinkamoje viešosios politikos srityje veikiančioms nevyriausybinioms organizacijoms, įskaitant sprendimų tiesiogiai paveikiamų visuomenės grupių interesams atstovaujančias organizacijas.“

4. Dėl viešosios naudos NVO sampratos ir finansavimo skaidrumo

Palankiai vertiname administracinės naštos mažinimo tikslą ir tai, kad viešosios naudos sąvokoje tiesiogiai įvardijama žmogaus teisių apsauga bei pilietinis ugdymas. Vis dėlto atsisakius individualaus pripažinimo mechanizmo svarbu įstatyme arba jo įgyvendinamuosiuose aktuose nustatyti vienodus, viešus ir patikrinamus kriterijus, kaip statusas vertinamas, kai nuo jo priklauso finansavimo ar kitos teisinės pasekmės. Sąvokoje turėtų būti aiškiai pripažintas ir viešojo intereso gynimas, advokacija bei strateginis bylinėjimasis, o ne tik tiesioginis paslaugų teikimas.

Siūlomas NVO finansavimo būdų išplėtimas savaime yra pagrįstas, tačiau kartu būtina reglamentuoti nekonkurencinio finansavimo pagrindų skaidrumą: iš anksto skelbiamus kriterijus,

² Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija CM/Rec(2007)14 dėl NVO teisinio statuso Europoje, ypač nuostatos dėl NVO nepriklausomumo ir viešosios veiklos. <https://www.coe.int/en/web/ingo/legal-standards-for-ngos>

³ Komisijos rekomendacija (ES) 2023/2836 dėl pilietinės visuomenės organizacijų veiksmingo dalyvavimo viešosios politikos procesuose, ypač 5–7 ir 15 punktai (EUR-Lex, CELEX:32023H2836).

⁴ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 7 straipsnis. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.433088/>

motyvuotus sprendimus, viešą gavėjų ir sumų atskleidimą bei veiksmingą sprendimų peržiūrą. Tai svarbu ir tam, kad valstybės institucijas kritikuojančios NVO nebūtų vertinamos mažiau palankiai dėl savo teisėtos veiklos.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, ŽTOK siūlo:

1. Įtvirtinti alternatyvius nacionalinio masto NVO pripažinimo kriterijus, lygiaverčiai pripažįstant teritorinę paslaugų aprėptį ir dokumentuojamą nacionalinę advokaciją, teisėkūrą, žmogaus teisių gynimą bei strateginį bylinėjimąsi.
2. Atsisakyti „valstybės tikslų įgyvendinimo“ kaip savarankiško organizacijos nacionalinės reikšmės kriterijaus ir užtikrinti NVO nepriklausomumą.
3. Aiškiai nustatyti, kad konsultacijos su skėtinėmis NVO ar NVO taryba nepakeičia kitų kompetentingų NVO ir paveikiamų visuomenės grupių įtraukimo.
4. Apibrėžti vienodą viešosios naudos vertinimo sistemą bei skaidrius nekonkurencinio finansavimo kriterijus.
5. Prieš pateikiant galutinį įstatymo projektą įvertinti siūlomų apibrėžimų poveikį skirtingiems NVO veiklos modeliams ir sudaryti galimybę pateikti rašytines pastabas.

Prašome šias pastabas įvertinti rengiant galutinį įstatymo pakeitimo projektą ir informuoti apie jų svarstymo rezultatus.

Pagarbiai,
Žmogaus teisių organizacijų koalicijos
Valdybos pirmininkė

Urtė Žukauskaitė-Zabukė

Koaliciją sudaro: Diversity Development Group, Humanistinių idėjų ambasadoriai (HIA), Įvairovės edukacijos namai, Labdaros ir paramos fondas „FRIDA“, Lietuvos žmogaus teisių centras, Lietuvos sakaliukų sąjungos Vilniaus filialas „Padėk Pritapti“, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė, Lygių galimybių plėtros centras, Nacionalinė LGBT* teisių asociacija LGL, Psichikos sveikatos perspektyvos, Romų visuomenės centras, Tolerantiško jaunimo asociacija, Žmogaus teisių stebėjimo institutas.

Artūras Rudomanskis, +370 612 01192, info@tja.lt

Raštas siunčiamas tik el. paštu.